

صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

مصاحبه پژوهشی؛

وضعیت تولید گندم در کشور (با تاکید بر راهکارهای جهش تولید گندم)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) (<http://www.iribnews.ir>)

پژوهشگر: علی قنبری شیرسوار

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

- نکات برجسته ۱
- اولویت و ضرورت موضوع ۱
- مقدمه و طرح مسئله ۲
- تاریخچه کشت گندم ۲
- ضرورت و اهمیت جهش تولید گندم در کشور ۳
- کشت و کار جهانی گندم ۳
- وضعیت کشت گندم ایران ۳
- وضعیت برنامه‌ریزی و کشت گندم در سال زراعی جاری (۱۳۹۸-۱۳۹۹) ۷
- نهاده‌های تولید و دسترسی کشاورزان ۷
- سطح مکانیزاسیون کشت گندم در کشور ۷
- موانع و چالش‌های جهش تولید گندم در کشور ۸
- برنامه وزارت جهاد کشاورزی برای جهش تولید گندم ۸
- راهکارهای جهش تولید گندم در کشور ۸
- قاچاق گندم ۹
- میزان استفاده از فن آوری و شرکت‌های دانش بنیان ۹
- جمع بندی ۹

- ❖ گندم به دلیل سازگاری گسترده کشت با شرایط مختلف آب و هوایی، سهولت کشت، امکان نگهداری طولانی مدت، ارزش غذایی بالا و قابلیت مصرف در اشکال مختلف از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.
- ❖ میزان سطح کشت گندم در جهان حدود ۲۲۵ میلیون هکتار و تولید سالانه آن قریب به ۷۴۰ میلیون تن می‌باشد.
- ❖ طبق اعلام مرکز آمار، در سال ۱۳۹۷ حدود ۶ میلیون و ۵۰۰ هزار هکتار سطح زیر کشت گندم رفته بود که ۱۲ میلیون و ۷۰۰ هزار تن گندم برداشت شد.
- ❖ در سال زراعی جاری سطح کشت گندم ۶ میلیون و ۴۰ هزار هکتار که یک سوم آن کشت آبی و دو سوم آن کشت دیم بوده است. برآورد خرید گندم حدود ۱۰ میلیون تن با تغییرات ۷ درصد می‌باشد ضمن اینکه تا تاریخ ۷ تیر ماه میزان ۴ میلیون تن خرید تضمینی صورت گرفته است که شش درصد (۰.۶٪) بیشتر از مدت مشابه سال قبل می‌باشد و برداشت گندم تا اواسط شهریور ماه نیز ادامه خواهد داشت.
- ❖ خرید تضمینی گندم در سال گذشته اشکالاتی داشت که اگر امسال برطرف نشود وضعیت سال گذشته دوباره تکرار خواهد شد.
- ❖ استان‌های عمده تولید کننده گندم به ترتیب خوزستان، گلستان، فارس، کردستان و کرمانشاه می‌باشند، در واقع ۱۴ استان ۸۵ درصد گندم کشور را تولید می‌کنند و در سال زراعی گذشته نزدیک هشت میلیون تن گندم از کشاورزان خریداری شد.
- ❖ با توجه به تفاوت قیمت زیاد گندم در ایران و کشورهای منطقه عملاً فرصتی برای واسطه‌ها و دلالان برای قاچاق گندم به خارج از کشور ایجاد شده است.

□ اولویت و ضرورت موضوع

امنیت غذایی پایدار همواره یکی از دغدغه‌های اصلی سیاست‌گذاران در دولت‌ها بوده است و گندم به عنوان یک کالای استراتژیک و مهم‌ترین محصول پرمصرف در ایران، سهم بسزایی در تامین این مهم داشته است. از طرف دیگر، رسیدن به خودکفایی و اعمال سیاست‌های حمایتی برای رسیدن به این هدف همواره در دستور کار قرار داشته، اما این امر فقط در کوتاه مدت اتفاق افتاده است. بنابراین، ارائه راهکارهایی برای نیل به خودکفایی بلندمدت و پایدار این محصول ضروری به نظر می‌رسد.

□ مقدمه و طرح مسئله

گندم به دلیل سازگاری گسترده کشت با شرایط مختلف آب و هوایی، سهولت کشت، امکان نگهداری طولانی مدت، ارزش غذایی بالا و قابلیت مصرف در اشکال مختلف از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. همچنین، گندم از لحاظ داشتن پروتئین، کربوهیدرات‌ها، چربی، مواد معدنی و ویتامین‌ها نسبت به سایر اقلام خوراکی دارای ارزش غذایی بیشتری است. با توجه به رشد روزافزون جمعیت و افزایش قیمت این کالا در بازار بین‌المللی اهمیت دستیابی به خودکفایی با این محصول استراتژیک، روز به روز افزایش بیشتری پیدا می‌کند. در ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای جهان، نان حاصله از گندم مهم‌ترین ماده غذایی روزانه مردم را تشکیل می‌دهد و نقش عمده‌ای در تأمین انرژی و پروتئین مورد نیاز بدن به عهده دارد.

تامین امنیت غذایی یکی از راهبردی‌ترین برنامه‌های دولت ایران می‌باشد و این امر مهم با اقدامات هوشمندانه وزارت جهاد کشاورزی محقق می‌شود. گندم از جمله محصولاتی بود که با اقدامات وزارت جهاد کشاورزی طی این مدت، تقریباً خودکفایی در تولید آن حاصل گردید و در نتیجه، نیاز کشور به این محصول راهبردی تا حدودی مرتفع شد. در همین راستا و برای تحلیل و بررسی بیشتر میزان سطح کشت و تولید گندم در کشور، طرح خودکفایی گندم، وضعیت نهاده‌ها، سطح مکانیزاسیون، قیمت تضمینی، موانع و چالش‌های جهش تولید، برنامه‌ها و راهکارهای جهش تولید، میزان استفاده از فن آوری و شرکت‌های دانش بنیان و ...، مصاحبه‌ای با آقای اسماعیل اسفندیاری پور، مشاور وزیر جهاد کشاورزی و مجری طرح گندم کشور^۱ انجام شده که مهم‌ترین بخش‌های آن در این پژوهش ارائه می‌شود.

□ تاریخچه کشت گندم

گندم احتمالاً یکی از اولین گیاهانی است که به وسیله‌ی انسان زراعت شده و به همین دلیل مهم‌ترین گیاه زراعتی به شمار می‌آید؛ زیرا زراعت آن از تمام گیاهان ساده‌تر، تطابق آن در مناطق مختلف که دارای شرایط آب و هوایی متفاوتی می‌باشند، بیشتر و از طرف دیگر غذای اولیه و اصلی اغلب مردم جهان را تشکیل می‌دهد.

این گیاه حدود ۱۲ تا ۱۷ هزار سال قبل از میلاد در خاورمیانه کشت می‌شده و حدود ۱۰ تا ۱۵ هزار سال قبل از میلاد نیز در آسیا وجود داشته؛ لکن هیچ کس به‌درستی نمی‌داند که دقیقاً چه موقع و توسط چه شخصی شناخته شده و به طور دقیق مرکز اصلی گندم‌های اولیه که شامل تیریتیکوم مونوکوکوم و تیریتیکوم دیکوکوم می‌باشند از سوریه و فلسطین بوده که از این دو منطقه به مصر و بین‌النهرین و سپس به ایران آمده و از طریق ایران به هندوستان، ترکستان، چین و روسیه و سرانجام به اروپا برده شده و از طریق اروپا به سایر نقاط جهان انتقال یافته است.

□ ضرورت و اهمیت جهش تولید گندم در کشور

گندم معمولی در محدوده وسیعی از شرایط آب و هوایی جهان رشد می‌کند و در حقیقت این گیاه سازگارترین گونه‌های غلات است. زمین‌های زیادی در سرتاسر جهان در مقایسه با سایر گیاهان زراعی، به کشت آن اختصاص داده شده است، زیرا گندم غذای اصلی انسان است که به طور مستقیم مورد مصرف قرار می‌گیرد. به این ترتیب سطح کشت و تولید جهانی آن از سایر محصولات بیشتر است. گندم منبع اصلی کربوهیدرات‌های غذایی انسان را تشکیل داده و از لحاظ تهیه نان و ارزش نانوائی، آرد هیچ یک از غلات به پای آرد گندم نمی‌رسد. به خاطر داشتن بافت همبندی گلوتن گندم، خاصیت نانوائی آن دارای ارزش بسیار بالایی است.

به دلیل اهمیت و نقش ارزش غذایی گندم، در ایران ۴۴ درصد پروتئین و ۴۰ درصد انرژی با مصرف این ماده غذایی (نان) تأمین می‌شود و همچنین نقش بسیار بارزی در امنیت غذایی دارد. گندم به عنوان غذای اصلی کشور، یک کالای استراتژیک و راهبردی بوده و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به همین جهت تلاش دولتمردان، افزایش سطح زیرکشت و افزایش بهره‌وری آن برای تامین امنیت غذایی

^۱ - این مصاحبه در تاریخ ۱۳۹۹/۰۴/۰۸ انجام شده است.

است. برای پایداری تولید و تأمین نیاز کشور اقدامات لازم برای جهش تولید مورد انتظار از طریق افزایش بهره‌وری باید مورد حمایت و توجه ویژه قرار گیرد؛ نتایج رشد تولید گندم در ۶ سال گذشته موید این رویکرد می‌باشد.

□ کشت و کار جهانی گندم

میزان سطح کشت گندم در جهان حدود ۲۲۵ میلیون هکتار و تولید سالانه آن قریب به ۷۴۰ میلیون تن می‌باشد. بر اساس آمار فائو، کشورهای چین، هند، آمریکا، روسیه، فرانسه و کانادا از تولیدکنندگان عمده گندم در جهان هستند و کشورهای عمده صادرکننده گندم شامل آمریکا، اتحادیه اروپا (آلمان، فرانسه، انگلیس و...)، روسیه، قزاقستان، کانادا، استرالیا، آرژانتین و ... می‌باشند.

□ وضعیت کشت گندم ایران

گندم از نظر تولید و سطح زیر کشت مهمترین محصول کشاورزی ایران است و افزایش محصول آن روز به روز مورد توجه قرار گرفته و از نظر اقتصادی و تأمین غذای اصلی از اهمیت بسیاری برخوردار است. ایران چهار اقلیم دارد و در هر چهار اقلیم گندم کشت می‌شود و این مسئله کمک می‌کند تمام گونه‌های گندمی که در دنیا کشت می‌شود در داخل کشور قابل کشت و تولید باشد. تمام تقاضای بخش صنف، صنعت و مشتقاتی که از گندم استفاده می‌شود در کشور قابل تولید است.

از سال ۱۳۹۳ با بهره‌گیری از کلیه ظرفیت‌های تجربی و دانشی موسسات تحقیقاتی کشورهای بین‌المللی و کشاورزان پیشرو برنامه ۱۲ ساله کشت و تولید گندم تا سال ۱۴۰۵ پایان برنامه هفتم، با عنوان (طرح افزایش ضریب خوداتکایی گندم) تدوین و هر ساله یک برنامه اجرایی برای تولید گندم تهیه و برای اجرا به استان‌ها ابلاغ می‌گردد و بر اساس آن اقدامات اجرایی و پشتیبانی از تولید این محصول صورت می‌گیرد، نتیجه اجرای طرح تولید و خرید تضمینی گندم در شش ساله منتهی به سال ۱۳۹۸ به شرح زیر است: در بخش کشاورزی یکسال نمی‌تواند شاخص خوبی باشد بلکه متوسط سه سال شاخص قابل اعتنا و اعتمادی است که اثرات اقلیمی تبعات اقتصادی و ... تعدیل و واقعی‌تر دارد. به همین دلیل از دوره شروع به کار، طرح افزایش ضریب خود اتکای گندم در دولت یازدهم متوسط سه سال ۱۳۹۲-۱۳۹۰ از نظر سطح کشت، تولید و خرید تضمینی سال پایه تلقی و در مقایسه با شش سال اخیر (۱۳۹۹ - ۱۳۹۳) وضعیت گندم مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. میزان خرید تضمینی گندم دقیق است چرا که تمام محموله‌های گندم دریافتی از کشاورزان در سیلوها توزین و وجه آن پرداخت می‌شود بنابر این جای هیچ‌گونه تردید باقی نمی‌گذارد؛ لذا نتیجه عملکرد طرح افزایش ضریب خوداتکایی گندم در شش سال اخیر در مقایسه با سه سال پایه به شرح زیر است:

میانگین خرید گندم در سه سال ۱۳۹۲-۱۳۹۰ برابر با ۴ میلیون و ۸۰ هزار تن بوده اما متوسط شش سال منتهی به ۱۳۹۸ در خرید تضمینی ۸ میلیون ۸۰۰ هزار تن بوده است که ۱۱۵ درصد رشد را نشان می‌دهد، یعنی اینکه با افزایش تولید و خرید گندم حتی با سطح کشت کمتر از طریق افزایش بهره‌وری و عملکرد از خروج ۷ میلیارد و ۱۵۵ میلیون دلار ارز از کشور جلوگیری و صرفه جویی ارزی شده است که نتیجه اجرای برنامه‌های علمی و فنی و پشتیبانی از افزایش تولید گندم در داخل کشور بوده که از ظرفیت خالی استفاده شده است.

در جدول شماره ۱ برآورد میزان سطح زیر کشت و تولید محصول گندم کشور از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ و در جدول شماره ۲ برآورد سطح زیرکشت و تولید محصول گندم استان‌ها در سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ با توجه به آمارنامه سالانه وزارت جهاد کشاورزی ارائه شده است.

جدول شماره ۱- برآورد سطح زیر کشت و تولید محصول گندم کشور از سال ۱۳۹۳-۱۳۹۸

سال زراعی	میزان سطح زیر کشت (هکتار)	میزان تولید کشور (تن)
۱۳۹۲-۱۳۹۳	۶/۰۶۱/۲۴۸	۱۰/۵۷۸/۶۹۹
۱۳۹۳-۱۳۹۴	۵/۷۱۵/۶۱۶	۱۱/۵۲۲/۳۱۸
۱۳۹۴-۱۳۹۵	۵/۹۲۸/۷۲۸	۱۴/۵۹۲/۰۰۳
۱۳۹۵-۱۳۹۶	۵/۴۳۷/۸۰۴	۱۲/۴۰۰/۰۰۰
۱۳۹۶-۱۳۹۷	۵/۴۰۰/۳۱۰	۱۳/۳۰۰/۰۰۱
۱۳۹۷-۱۳۹۸	۵/۸۶۴/۵۵۴	۱۳/۷۱۵/۲۵۸

جدول شماره ۲- برآورد سطح زیر کشت و تولید محصول گندم کشور در سال زراعی ۱۳۹۸-۱۳۹۷

برآورد سطح، تولید و عملکرد گندم در سال ۹۸-۱۳۹۷

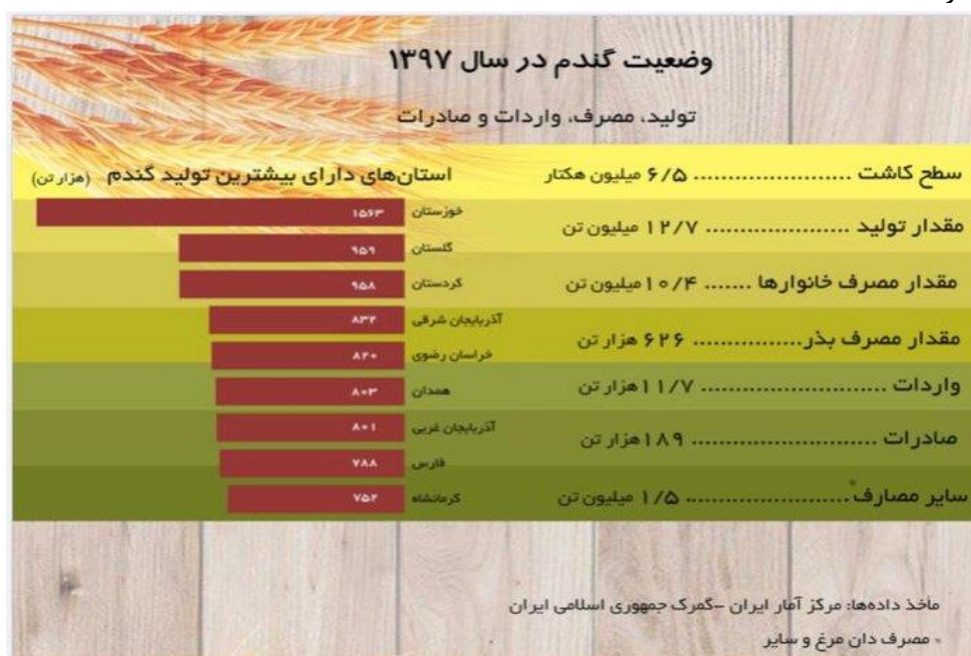
واحد: هکتار / تن / کیلوگرم در هکتار

نام استان	سطح		تولید		عملکرد	
	آبی	جمع	آبی	جمع	آبی	دیم
کل کشور	۱,۹۳۱,۷۶۶	۳,۹۳۲,۷۸۸	۸,۱۷۳,۶۷۳	۵,۵۴۱,۵۸۵	۴,۲۳۱,۲	۱,۴۰۹,۱
آذربایجان شرقی	۷۵,۶۵۷	۳۸۴,۱۰۶	۲۷۷,۰۶۸	۴۹۹,۹۳۹	۳,۶۶۲,۲	۱,۳۰۱,۶
آذربایجان غربی	۹۰,۹۴۷	۲۸۰,۴۰۲	۳۴۸,۲۱۴	۳۷۶,۱۵۵	۲,۸۲۸,۸	۱,۳۴۱,۵
اردبیل	۷۰,۳۱۰	۲۲۵,۶۰۰	۳۰۶,۳۶۵	۲۰۹,۱۷۰	۴,۳۵۵,۹	۹۲۷,۲
اصفهان	۶۴,۹۳۹	۲۵,۸۶۸	۲۸۰,۳۴۲	۱۶,۶۹۰	۴,۳۱۷,۰	۶۴۵,۲
البرز	۱۰,۹۷۸	۱۱۰	۶۳,۶۷۵	۱۰۰	۵,۸۰۰,۲	۹۰۹,۱
ایلام	۵۴,۳۳۵	۸۶,۰۵۸	۲۴۱,۰۵۰	۱۳۶,۲۰۰	۴,۴۳۶,۴	۱,۴۶۶,۵
بوشهر	۱۸,۷۹۶	۸۰,۰۰۰	۶۸,۳۳۵	۹۵,۱۲۰	۳,۶۳۵,۶	۱,۱۸۹,۰
تهران	۴۱,۱۲۶	۱,۴۰۴	۲۴۸,۶۰۳	۱,۴۰۴	۶,۰۴۴,۹	۱,۰۰۰,۰
جنوب کرمان	۴۰,۵۱۸	۰	۱۷۵,۰۴۰	۰	۴,۳۲۰,۱	
چهارمحال و بختیاری	۲۲,۳۵۰	۳۷,۹۰۰	۸۴,۰۳۶	۳۶,۹۵۳	۳,۷۶۰,۰	۹۷۵,۰
خراسان جنوبی	۱۸,۱۷۰	۰	۶۲,۰۵۰	۰	۳,۴۱۵,۰	
خراسان رضوی	۱۲۹,۰۱۵	۱۶۴,۱۹۰	۵۲۶,۳۳۱	۱۶۴,۹۲۰	۴,۰۷۹,۶	۱,۰۰۴,۴
خراسان شمالی	۴۷,۲۷۴	۹۹,۰۰۰	۱۷۷,۶۶۹	۱۲۹,۶۲۸	۳,۷۵۸,۳	۱,۳۰۹,۶
خوزستان	۳۸۹,۹۹۹	۱۶۸,۰۰۰	۱,۳۹۵,۳۳۷	۳۲۹,۷۸۰	۳,۵۷۷,۵	۱,۹۶۲,۰
زنجان	۱۸,۰۰۰	۲۸۵,۰۰۰	۸۶,۰۸۵	۳۴۷,۰۶۴	۴,۷۸۲,۵	۱,۲۱۷,۸
سمنان	۲۱,۸۰۳	۱۰,۷۵۰	۱۰۱,۲۲۳	۱۷,۶۸۴	۴,۶۴۲,۶	۱,۶۴۵,۰
سیستان و بلوچستان	۳۲,۲۵۷	۰	۸۱,۷۰۹	۰	۲,۵۳۳,۱	
فارس	۲۲۶,۵۱۷	۱۱۱,۰۹۹	۱,۰۶۱,۷۹۶	۱۵۸,۲۵۴	۴,۶۸۷,۵	۱,۴۲۴,۴
قزوین	۴۷,۵۴۵	۹۸,۱۵۱	۲۱۸,۸۰۷	۹۸,۹۶۹	۴,۶۰۲,۱	۱,۰۰۸,۳
قم	۶۰,۱۰	۱,۲۰۰	۳۱,۱۳۲	۱,۱۱۶	۵,۱۸۰,۰	۹۳۰,۰
کردستان	۳۲,۴۲۰	۵۵۳,۲۰۰	۱۷۴,۸۲۵	۸۷۷,۵۶۰	۵,۲۳۱,۱	۱,۵۸۶,۳
کرمان	۳۴,۰۰۰	۰	۱۶۲,۱۹۵	۰	۴,۷۷۰,۴	
کرمانشاه	۹۰,۰۰۰	۲۹۵,۰۰۰	۴۵۶,۰۷۸	۳۸۹,۳۸۰	۵,۰۶۷,۵	۱,۳۱۹,۹
کهگیلویه و بویراحمد	۲۲,۰۰۰	۷۸,۰۰۰	۶۷,۷۷۰	۷۱,۱۲۵	۳,۰۸۰,۵	۹۱۱,۹
گلستان	۱۱۳,۴۲۳	۱۸۶,۴۸۲	۵۵۹,۹۶۹	۷۰۰,۰۳۱	۴,۹۳۷,۰	۳,۷۵۳,۹
گیلان	۰	۱۳,۹۹۶	۰	۲۴,۴۸۰		۱,۷۴۹,۱
لرستان	۴۹,۸۴۸	۱۹۸,۸۳۸	۱۸۱,۹۶۲	۲۵۸,۳۰۰	۳,۶۵۰,۳	۱,۲۹۸,۵
مازندران	۲۵,۰۲۵	۲۵,۹۷۵	۱۰۸,۳۲۱	۴۵,۳۶۹	۴,۳۲۸,۵	۱,۷۴۶,۶
مرکزی	۴۵,۳۵۰	۱۹۴,۵۰۰	۱۸۸,۳۰۵	۲۳۲,۳۴۵	۴,۱۵۲,۳	۱,۱۹۹,۷
هرمزگان	۱۱,۷۹۹	۰	۴۹,۵۳۸	۰	۴,۱۹۸,۴	
همدان	۷۰,۰۱۸	۳۲۷,۹۵۸	۳۵۵,۸۶۴	۳۳۲,۹۴۸	۵,۰۸۲,۵	۱,۰۱۵,۲
یزد	۱۰,۳۲۷	۰	۳۴,۱۸۱	۰	۳,۳۰۶,۶	

طبق آمار وزارت جهاد کشاورزی سطح زیر کشت محصول گندم در سال زراعی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ حدود ۶ میلیون هکتار و مساحت برداشت از مزارع در سال گذشته حدود ۵۷۰۰ هزار هکتار است (تقریباً ۳۰۰ هزار هکتار در اثر سیل از بین رفتند) این محصول در ۲۲ استان کشور کشت و تولید می‌شود. استان‌های عمده تولید کننده گندم به ترتیب خوزستان، گلستان، فارس، کردستان و کرمانشاه است، در واقع ۱۴ استان ۸۵ درصد گندم کشور را تولید می‌کنند و در سال زراعی گذشته نزدیک هشت میلیون تن گندم از کشاورزان خریداری شد.

البته طبق اعلام مرکز آمار، در سال ۱۳۹۷ حدود ۶ میلیون و ۵۰۰ هزار هکتار سطح زیر کشت گندم رفته بود که ۱۲ میلیون و ۷۰۰ هزار تن گندم برداشت شد. علاوه بر مصرف داخل ۱۸۹ هزار تن صادر شد که در برابر آن تنها ۱۱ هزار و ۷۰۰ تن گندم وارد شد. میزان مصرف خانوارها در این سال نیز ۱۰ میلیون و ۴۰۰ هزار تن بود و یک میلیون و ۵۰۰ هزار تن نیز در سایر موارد مصرف شده است.

در این سال استان خوزستان با تولید یک میلیون و ۵۶۳ هزار تن رتبه نخست تولید گندم کشور را داشت و استان‌های گلستان، کردستان و آذربایجان شرقی به ترتیب با ۹۵۹، ۹۵۷ و ۸۳۲ هزار تن در رتبه‌های بعد تولید گندم قرار دارند. همچنین استان‌های خراسان رضوی، همدان، آذربایجان غربی، فارس و کرمانشاه به ترتیب با ۸۰۳، ۸۰۱، ۸۰۱، ۷۸۸ و ۷۵۲ هزار تن بیشترین میزان تولید گندم در سال ۹۷ را داشتند.

□ وضعیت برنامه‌ریزی و کشت گندم در سال زراعی جاری (۱۳۹۹-۱۳۹۸)

در سال زراعی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (سال زراعی جاری) سطح کشت گندم ۶ میلیون و ۴۰ هزار هکتار که یک سوم آن کشت آبی و دو سوم آن کشت دیم بوده است. برآورد خرید گندم حدود ۱۰ میلیون تن با تغییرات ۷ درصد است که در پایان دوره خرید نهایی می‌گردد. ضمن اینکه تا تاریخ ۷ تیر ماه میزان ۴ میلیون تن خرید تضمینی صورت گرفته است که شش درصد (۶٪) بیشتر از مدت مشابه سال قبل می‌باشد و برداشت گندم تا اواسط شهریور ماه نیز ادامه خواهد داشت.

نهاده‌های اصلی تولید این محصول تامین بذر ارقام مختلف گندم - انواع سموم - کودهای شیمیایی - ماشین آلات تسهیلات اعتباری و ... است. در مورد تامین و تولید بذر گندم به‌طور کامل و ۱۰۰ درصد در داخل کشور صورت می‌گیرد و وابستگی به خارج وجود ندارد (البته تبادل مواد ژنتیکی برای تحقیقات با موسسات بین‌المللی و ... انجام می‌شود). برای کشت فصل پاییز آبی تامین بذر در دستور

کار تامین قرار دارد و تاکنون قریب به ۲۰۰ هزار تن بذور اصلاح شده، تامین شده است و کماکان تا پایان خرید گندم ادامه دارد. در مورد سموم مورد نیاز زراعت گندم در اوایل خرداد ماه نیاز سم ضد عفونی بذور، علف کش‌ها، آفات به‌ویژه آفات خطرناک سن و دیگر آفات مثل ملخ و ... در سطح ۶ میلیون هکتار برای سال زراعی ۴۰۰-۱۳۹۹ به سازمان حفظ نباتات به عنوان مسئول تامین تدارک اعلام شد که در دست اقدام است.

در زمینه تامین کودهای شیمیایی کود اوره که دوسوم کود مصرفی زراعت گندم است، در کشور تولید مازاد دارد و تماماً در داخل کشور توسط پتروشیمی‌ها تولید می‌شود. منتها باید این تولید با اولویت تأمین نیاز کشاورزان گندمکار و ... داخلی باشد و مازاد آن صادر شود نه اینکه مازاد صادرات این کود به کشاورزان داخلی اختصاص داده شود و دیگر کودهای ماکرو و میکرو هم بخشی در داخل و بخشی هم توسط شرکت خدمات حمایتی و شرکت‌های خصوص وارد می‌شود.

در رابطه با ماشین آلات و تجهیزات کشت و برداشت تراکتور و کمباین و ادوات بیش از ۹۵ درصد در داخل کشور تولید می‌شود اما از نظر کمباین به واردات سالیانه تعداد ۵۰۰ کمباین با تکنولوژی روز برای مزارع با عملکرد بالا نیاز است و واردات تراکتور با توان اسب بخار ۱۵۰ و بیشتر مورد نیاز کشاورزان می‌باشد.

□ سطح مکانیزاسیون کشت گندم در کشور

وضعیت مکانیزاسیون زراعت گندم کشور در موضوع برداشت تا ۹۷ درصد، در کشت مکانیزه وضعیت خوب و سالانه درجه مکانیزاسیون نیز در حال افزایش است خصوصاً اینکه مطابق نظر مرکز توسعه مکانیزاسیون کشاورزی در هفت سال اخیر بیش از ۱۲۷ هزار دستگاه انواع تراکتور و ۲۶۸ هزار انواع دنباله بند و کارنده و ۱۱۳۰۰ دستگاه کمباین گندم و برنج از طریق خط اعتباری تسهیلات توسط بانک کشاورزی به مبلغ حدود یازده هزار میلیارد تومان پرداخت شد که در توسعه درجه مکانیزاسیون بسیار موثر بوده است. بدین ترتیب قوه اسب بخار از حدود یک و دو دهم در سال ۱۳۹۲ به یک و هشت دهم قوه اسب بخار در هکتار (۵۰ درصد رشد) در سال جاری رسیده است.

□ موانع و چالش‌های جهش تولید گندم در کشور

موضوعات مهم در این زمینه،

- ۱- پائین بودن قیمت خرید تضمینی گندم و در نظر نگرفتن قیمت‌های جهانی این محصول،
- ۲- تاخیر در اعلام قیمت خرید تضمینی گندم با شروع سال زراعی
- ۳- بالا بودن قیمت گندم و آرد در کشورهای همسایه شرقی و غربی کشور
- ۴- بالا بودن و به صرفه بودن قیمت زراعت‌های رقیب و جایگزین کشت گندم
- ۵- تورم زیاد در کشور و اثرات آن بر هزینه‌های تولید گندم
- ۶- عدم تامین نهاده‌ها، امکانات و مکانیزاسیون
- ۷- عدم اعتبارات کافی برای خودکفایی و جهش تولید
- ۸- تحریم کشور و شرایط سخت دولت و عدم ایجاد انگیزه بیشتر به کشاورزان
- ۹- قطع ردیف اعتباری طرح خودکفایی گندم، مشکل دیگری است که روی این محصول استراتژیک فشار می‌آورد، این اعتبارات برای تامین ماشین آلات کشاورزی مورد نیاز و بذور اصلاح شده استفاده می‌شد که در حقیقت موتور محرک تولید به حساب می‌آمد. با قطع این ردیف اعتباری این طرح نیز در معرض تهدید قرار گرفته است.

□ برنامه وزارت جهاد کشاورزی برای جهش تولید گندم

برای برنامه جهش تولید طرح فنی و اجرایی و قابل اجرا براساس تجارب گذشته تهیه و تدوین و زوایای آن دیده شده و آماده اجرا از بایز آینده است، تحقق آن مشروط به تأمین الزامات اعتباری و باید‌های پیش بینی شده در طرح می‌باشد.

□ راهکارهای جهش تولید گندم در کشور

راهکارهای اجرایی در طرح جهش تولید گندم در سال ۱۳۹۹ در برنامه وزارت جهاد کشاورزی ارائه شده است. اهم راه حل‌های ارائه شده عبارتند از: برنامه‌ریزی برای افزایش تولید، تامین بذور اصلاح شده از ارقام جدید و پرمحصول و استفاده از بذور گواهی شده، تامین کودهای شیمیایی و زیستی مورد نیاز، تامین ماشین‌آلات جدید برای کشت حفاظتی مانند کشت مستقیم و کشت روی پشته، مبارزه اصولی با آفات، علف‌های هرز و توجه ویژه به بیماری‌های مزارع گندم، توسعه آبیاری میکرو، بارانی. کنترل ضایعات هنگام برداشت، استفاده از تکنولوژی‌های جدید در افزایش تولید محصول و بهره‌گیری از تجارب کشاورزان خبره بنیاد ملی گندم‌کاران در آموزش کشاورزان از دیگر راه کارها برای جهش تولید گندم است.

طرح جهش تولید گندم در همه استان‌ها اجرا و ضمن تداوم خودکفایی باعث پایداری تولید و جلوگیری از خروج ارز خواهد شد. همچنین برای توسعه تولید گندم بیش از این به حمایت ویژه دولت دارد و منصفانه است حداقل ۵ درصد ارز صرفه جویی شده از محل واردات گندم که معادل ۳۶۰ میلیون دلار است برای توسعه و اقدامات به‌زرعی و مدرن‌سازی کمباین‌ها به طرح گندم اختصاص یابد تا پایداری و رشد تولید بهتر تضمین شود.

□ قاچاق گندم

بررسی قیمت گندم در مرزهای افغانستان، پاکستان و عراق نشان می‌دهد که تفاوت زیادی بین ایران و این کشورها است و این امر منجر به قاچاق گندم از ایران به کشورهای همسایه خواهد شد. سیاست‌های کشور بر این مبناست که با هدف حمایت از مصرف کننده ایرانی قیمت تمام شده نان و محصولات تولید شده از گندم نرخی مناسب داشته باشد اما اکنون با توجه به تفاوت قیمت زیاد گندم در ایران و کشورهای منطقه عملاً فرصتی برای واسطه‌ها و دلانان برای قاچاق گندم به خارج از کشور ایجاد شده است. هر چند با توجه به ممنوع بودن صادرات گندم و آرد در این زمینه نگرانی آنچنانی وجود ندارد اما صادرات محصولاتی نظیر ماکارونی و خوراک دام که از گندم تولید می‌شود ممنوع نیست و این مسئله باعث شده که گندم به محصولی دیگر تبدیل و صادر شود و در نهایت این کالای استراتژیک تولید شده در داخل به مصرف داخلی نرسد.

□ میزان استفاده از فن آوری و شرکت‌های دانش بنیان

کلید اقدامات فنی با استفاده از یافته‌های تحقیقاتی و فن آورانه است و این رویه ادامه خواهد داشت که بدون افزایش سطح کشت گندم از طریق روش‌های فن آورانه با ارتقای بهره‌وری و عملکرد در هکتار جهش تولید هدف‌گذاری شده است که در طرح برای توسعه سریع تر آن با تامین امکانات کافی پیش بینی شده است. چنانچه یک درصد ارزش تولید گندم برای اجرای اقدامات فنی به‌زرعی گفته شده برای تولید این محصول تخصیص داده شود امکان جهش تولید گندم در دوره اجرای طرح کاملاً عملی است. از سویی در ۶ سال اخیر رویکرد بهره‌گیری از تجارب موسسات بین‌المللی و شرکت‌های دانش بنیان داخلی تعداد ۲۱ رقم جدید گندم با عملکرد بالا تولید (به اظهار کشاورزان مناطق) از طریق موسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال به کشاورزان معرفی و در مرحله تولید قرار گرفته است و این تجارت در حال توسعه است.

□ جمع‌بندی

بخش کشاورزی در اغلب کشورها به عنوان محور توسعه اقتصادی مورد توجه قرار گرفته و در این میان، تولید محصولات استراتژیک از جمله گندم از جمله هدف گذاری‌های کشورها در راستای تأمین امنیت پایدار غذایی به شمار می‌رود. کشور ما نیز با توجه به برخورداری از شرایط مناسب کشاورزی از جمله تنوع اقلیمی، خاک حاصلخیز، نیروی کار مناسب و ... در تولید انواع محصولات کشاورزی به خصوص گندم، می‌تواند با بهره‌گیری از این فرصت، علاوه بر دستیابی به خودکفایی در تولید گندم در راستای تأمین امنیت غذایی، از ظرفیت و مزیت‌های صادراتی آن نیز در رشد اقتصادی بهره گیرد.

خرید تضمینی گندم در کشور نسبت به سال گذشته با رشد مواجه است و بر اساس نتایج آنالیز گندم‌های خریداری شده‌ی امسال، کیفیت برای پخت نان خوب است. امسال مشکلاتی در خرید تضمینی گندم وجود دارد که اگر برطرف نشود، زنگ خطر تکرار معضل سال گذشته که به رغم اعلام خودکفایی پیشاپیش از سوی مسئولان مجبور به واردات بیش از ۳ میلیون تن گندم شدید، از اکنون به صدا در آمده است. خرید تضمینی گندم در سال گذشته اشکالاتی داشت که اگر امسال اینها برطرف نشود وضعیت سال گذشته دوباره تکرار خواهد شد، پایین بودن قیمت خرید، عدم پرداخت به موقع پول کشاورزان از سوی دولت، نفوذ دلانان و قیمت گران گندم در کشورهای همسایه باعث شد خرید گندم از کشاورزان در مسیر عادی خود پیش نرود و آنها به جای اینکه گندم را به سیلوهای دولت تحویل

دهند، به دلالت و واسطه‌ها دادند و بخشی از آن از کشور خارج شد، تعدادی از کشاورزان هم گندم خود را در انبارها به امید افزایش قیمت نگه داشتند و در نهایت مجبور شدند به عنوان خوراک دام به مرغداران بفروشند.